

Crkva u demokratskom društvu i demokracija u crkvama reformacijske baštine s naglaskom na Baptističku crkvu u RH

Danijel Časni
Biblijski institut, Zagreb
danijel.casni@gmail.com

UDK: 27-72; 277.4; 321
Pregledni rad
Primljeno: 2, 2016.
Prihvaćeno: 4, 2016.

Sažetak

Demokracija označava pluralistički oblik upravljanja u kojemu se odluke donose izravnim ili neizravnim putem, većinom glasova. Članak se bavi analizom suodnosa demokratičnosti društva i stupnja demokratičnosti u upravljanju lokalnom baptističkom crkvom Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj, koja je strukturno temeljena na kongregacijskome modelu upravljanja.

Ključne riječi: crkve reformacijske baštine, demokracija, modeli upravljanja, Savez baptističkih crkava, vodstvo crkve

Uvod

Je li demokracija vezana isključivo uz društvo ili je ipak moguća u crkvi? Treba li crkveno vodstvo nastupati autokratski ili demokratski? Mogu li crkve imati različite modele vodstva s većim ili manjim stupnjem demokracije? Odgovori na ova i slična pitanja obrađuju se u ovom radu. U članku se istražuje unutarnji ustroj i stupanj demokracije u mjesnim baptističkim crkvama unutar Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj.

Kada govorimo o demokraciji u današnjem društvu, postavlja se pitanje je li moguće spojiti demokraciju s kršćanstvom i na koji način. Demokracija je politički sustav u kojemu vlast proizlazi iz naroda, a birana je na slobodnim izborima većinom glasova. Ona predstavlja najviši domet civiliziranoga društvenog susta-

va. Svaki narod želi ostvariti samostalnu i slobodnu državu i u njoj demokratski sustav. Stupanj demokracije neke crkvene zajednice može se ogledati dijelom i u njezinoj organizacijskoj strukturi. Tako će u nekim crkvama upravljanje i odlučivanje provoditi pojedini crkveni službenici, dok će u drugima sudjelovati svi vjernici u upravljanju.

Demokracija u hrvatskom društvu

Društvo u kojem živimo obilježeno je procesom relativizacije apsoluta. Sve se relativizira i propitkuje. Ono što je do jučer bio postulat i temelj društva, danas više nije. Daje se naslutiti da društveni normativi više nisu tako čvrsti i neoborivi kao što su bili u povijesti. U današnjoj demokraciji, Crkva se susreće sa sebi kontradiktornim stavovima. Pod okriljem demokratskih procesa i prava pojedinca stavlja je se pred nove zadaće, da svojim angažmanom odgovori na pitanja s kojima se nije susretala u prošlosti. Također, crkva nije stekla neko analogno iskustvo o suvremenim trendovima. Dugi niz godina gušio ju je komunistički režim koji je tvrdio da je narodni i demokratski. Pritom je konkretno ostvarivanje demokracije ovisilo o mentalitetu i mentalnome sklopu naroda, a manje o teoretskim postavkama demokracije. Mentalni sklop unutar kojeg se događa kultura i civilizacija naroda upravo je ono specifično i tipično za taj narod. Stoga je i crkva u pojedinom narodu integralni dio mentalnog sklopa i kao takva participirana specifičnome mentalitetu. Opredjeljenje za demokraciju je jedno, a život u njoj i prema njezinim načelima je nešto drugo. Na hrvatskim je prostorima termin "demokracija" bio poistovjećen s terminom "društveno vlasništvo". Pri tome je "društveno" podrazumijevalo vlasništvo svakoga, a ne jednog vlasnika, poput privatnog, grupnog ili državnog. Bez stvarnog vlasništva je i samo vlasništvo bilo nemoguće.

Kada govorimo o riječi "demokracija", tu riječ obično prevodimo kao "vladavina naroda". Riječ *demokracija* dolazi iz grčke riječi *δημοκρατία*, koja pak dolazi od *δημος*, što znači "narod", i *κρατειν*, što znači "vladati", te sufiksa *ία*. O vladavini naroda Marasović je zapisao:

Kako svaka vladavina pretpostavlja onoga tko vlada i onoga nad kim se vlada, nezamislivo je da bi narod mogao vladati samim sobom. Takvo što moguće je tek čovjeku pojedincu, i to isključivo u moralnom pogledu, dočim narodu sastavljenu od mnoštva pojedinaca to jednostavno nije moguće. Prema tome, ukoliko se demokracija shvati kao vlast naroda nad samim sobom, ona je besmislen pojam, a i stvarnost takvo što demantira, jer u demokraciji ne vlada narod, nego nad narodom vlada vlast koju je on izabrao. (Marasović 1996, 35).

Kada govorimo o demokratskom društvu, mislimo na društvo u kojemu vlada

narod. Isto tako podrazumijevamo da je to društvo u kojem vlada višestranačje, i u kojem se na vlast dolazi demokratskim višestranačkim izborima. To je društvo u kojem je na snazi trostruka podjela vlasti (zakonodavna, izvršna i sudska). Ako nad narodom ne bi nitko vladao, to bi vodilo u anarhiju, a ne u demokratizaciju društva. U demokraciji je prisutno podjednako vrednovanje svakoga građanina i svaki čovjek ima svoje ljudsko dostojanstvo. Demokraciju karakterizira ravnopravnost svakoga glasa bez obzira na spol. Demokracija podrazumijeva i slobodu odlučivanja tajnim glasovanjem, slobodu informiranja i izražavanja, ljudska prava i čovjekovo dostojanstvo, sigurnost i dobrobit. Nju karakterizira donošenje kolektivnih odluka. Najstariji poznati oblik demokracije bio je u 6. stoljeću prije Krista, u grčkom gradu Kiosu, dok je svoj procvat doživjela u 5. stoljeću prije Krista za vrijeme Perikla u Ateni. Demokracija se potom javlja u Rimu preko uprave sustava konzula, Senata i narodnih tribuna. Reformacija i demokracija također su povezane. Načela moderne demokracije postupno su se razvijala iz kalvinističkoga reformacijskog pokreta tijekom 17. stoljeća, od Škotske, preko Engleske do Nizozemske. Prve moderne demokratske države bile su Sjedinjene Američke Države i Francuska. Te države ne predstavljaju jedno od mogućih državnih uređenja, već općenito prihvaćen politički poredak. Različite su vrste demokracija: liberalna, građanska, narodna, socijalistička, većinska, ustavna, neposredna, predstavnička i sl. Najčešće se navode dva tipa demokracije: direktna – izravna demokracija i predstavnička reprezentativna demokracija koja se još povezuje s dva temeljna sustava vlasti – parlamentarizmom i predsjedničkom demokracijom. Odlukom Generalne skupštine Ujedinjenih naroda iz 2007. godine, 15. rujna je proglašen svjetskim Danom demokracije. Drugim riječima, može se zaključiti da se svakom čovjeku jedino u demokraciji priznaje njegovo ljudsko dostojanstvo. No je li to stvarno tako? Demokracija u svojem kvantificiranom pristupu ispušta iz vida kvalitetu. Tako je moguće da skupina pojedinaca, većinom nestručnih i nekompetentnih za pojedina područja, nadglasa manje brojne stručne pojedince. Pri tome se polazi od pretpostavke da je društvo u cjelini zrelo i sposobno procijeniti što je društveno korisno, a što nije. Posljednjih godina demokracija se u društvu često ostvaruje kao vlast stranaka ili partitokracija. Kakva će vladavina pojedine stranke biti, najčešće pokaže „vrijeme“.

Ako je neka stranka po svojem unutrašnjem ustroju autokratska, a po svojem programu isključiva, došavši jednom na vlast, ne samo da neće voditi računa o interesima i željama onih birača koji su glasove dali strankama koje uopće nisu uspjele ni ući u parlament, već se neće mnogo obazirati ni na mišljenje parlamentarnih, ili oporbenih stranaka, iako se iza njih krije određeno biračko tijelo o čijim bi pravima i interesima ipak valjalo voditi računa. Bar u onom omjeru u kojem su sa svojim glasovima prisutni na političkoj pozornici. Prema tome, možemo reći da je svaka demokracija partitokracija, ali nije svaka partitokracija ujedno i demokracija. (Marasović 1996, 37)

Stav demokratskog društva prema partitokraciji u Republici Hrvatskoj zorno je vidljiv u stavu izbornog tijela na državnim ili lokalnim izborima. Birači više ne znaju bi li izašli na izbore i glasali ili ne. U konačnici su stava da bili to „komunisti, liberalisti, konzervativisti ili nacionalisti, svi su isti“. Kada se osvrnemo na društvena uređenja razvijenih zapadnoeuropskih zemalja, vidimo da je moguće imati monarhiju ili kraljevinu s razvijenim parlamentarnim demokratskim sustavom, dok također postoje i republike s vrlo izraženim autokratskim sustavom. Toma Akvinski je, osvrnuvši se na upravljanje zajednice, rekao:

Ako pak nepravednu vladavinu ne vrši jedan čovjek, nego više njih, onda se naziva oligarhijom, to jest vladavinom manjine, kad naime mali broj ljudi ugnjetava radi bogaćenja, a razlikuje se od tiranina samo po tome što ih je više. Ako nepravednu vladavinu vrši mnoštvo ljudi, onda se to zove demokracija, to jest vladavina puka kad naime pučani, oslanjajući se na silu svoga mnoštva ugnjetavaju bogataše; tada cijeli narod postaje jedan tiranin. Na sličan način valja razlikovati i pravednu vladavinu. Ako tu vladavinu vrši neko mnoštvo, onda se općenito naziva republikom (*politia*). (Akvinski 1990, 53)

U navedenom je citatu evidentno da Toma slijedi Platona i Aristotela, dajući svoje viđenje riječi demokracija. Naše današnje poimanje riječi *demokracija* antički grčki filozofi označuju pojmom *republika*. Da demokracija ne bi prešla u totalitarizam ili anarhizam, teoretičari demokracije sve više uz *demos* daju značaj *nomosu*, tj. zakonu. Svjedoci smo da upravo oni koji su na vlasti, isti su koji korigiraju zakone. Bez zakona nema ni vladavine. Upravo oblik demokracije s jasno izraženim elementima nomokracije u crkvi nije stran.

Demokracija i unutarnji crkveni ustroj

U demokratskim političkim strukturama društva uvažava se važnost crkve. Crkvi se priznaje i njezina uloga u društvu i njezin moralni autoritet. Moguće je da se stvori podjela između onoga što je volja većine naroda i onoga što naučava Crkva ili moralni zakon. Crkva svojom prisutnošću u društvu i svojim naukom doprinosi širenju socijalnih, moralnih načela i opće ljudskih dobrot. Na demokraciju se kroz povijest Crkve nije gledalo na isti način kao danas. Zorno to opisuje Marasović:

Crkveno prihvaćanje demokracije nije išlo ni lagano ni brzo. Razlozi su tomu brojni, no svi se oni na ovaj ili onaj način ipak na kraju svode na teoriju o 'dva mača', koja je svoju definitivnu razradu doživjela u buli Bonifacija VIII. *Unam sanctam*. Riječ je zapravo o feudalnom poimanju vlasti, odnosno o feudalnom poimanju odnosa između Crkve i države. Po tom shvaćanju sva vlast dolazi neposredno od Boga. Dijeli se na crkvenu i svjetovnu – odatle i izraz 'dva mača' – pri čemu duhovna ima prednost u odnosu prema svjetovnoj.

Ta se prednost na poseban, simboličan način očituje kod ustoličenja novoga vladara kad mu znakove vlasti (krunu, žezlo ili mač) dodjeljuje predstavnik duhovne vlasti. Iz takvoga odnosa između duhovne i svjetovne vlasti, tako se bar očekivalo, morala je rezultirati njihova sinkronizacija, tj. sinkronizirano i koordinirano obnašanje obiju vlasti. (Marasović 1996, 41).

Povijest nas uči da je upravo između crkvene i svjetovne vlasti kontinuirano dolazilo do sukoba za prevlast. Cilj je svakog vladara bio imati oba mača, kako onaj državni tako i duhovni. Napetosti između eklezijalne – crkvene i demokratske – svjetovne logike kroz povijest nisu nestale. One su stalno prisutne te ostvaruju veći ili manji stupanj zajedničke komunikacije. Tijekom povijesti crkve na demokraciju se gledalo s nevjericom, ponajviše zbog činjenice da demokracija uzročno-posljedično znači sekularizaciju. Na taj način crkva gubi svoju dotadašnju duhovnu vezu i dolazi do posvjetovljanja. Apostol Pavao nas u Poslanici Rimljanima 13, 1 upozorava da je „svaka vlast od Boga“. Stoga, ne smijemo zaboraviti činjenicu da su *theos* i *demos* u suodnosu. Međutim, svjedoci smo da većinu puta *demos* dok vlada ne pridaje značaja svojoj teološkoj utemeljenosti. Demokracija, umjesto da zajedno s teokracijom oblikuje društvene vrijednosti, s njom se natječe. I ne samo što se natječe već i zanemaruje temeljne kršćanske vrijednosti. Krize se događaju kada pucaju najslabiji dijelovi društva, koji odbacuju Božji autoritet kao krajnji izvor svake vlasti. S druge strane, vidimo da demokracija, kao vladavina naroda, više ne podrazumijeva cjelinu ili većinu društva. Demokraciji se prilazi kao skupu pojedinaca koji zajedno čine narod. Svaki taj pojedinac kao pripadnik demokratskog društva može predstavljati najslabiji dio homogenog društva. Stoga je važan stav svakog pojedinca, a ne samo naroda u cjelini.

Iz povijesti je Crkve evidentno da, bez obzira na to ima li svoju katoličku, pravoslavnu, protestantsku ili evanđeosku pozadinu, njezina je zadaća korigirati ukupni smjer djelovanja društva u skladu sa Svetim pismom. U tome se procesu susreće s različitim stavovima pojedinaca koji sebe predstavljaju kao vrhovne autoritete. Sekularizacija i liberalni individualizam su karakteristike koje „krase“ današnju demokraciju. Nekolicina je pojedinaca u stanju nametnuti svoj stav i ugnjetavati većinu, a da ih pritom državne institucije štite jer djeluju u „ime demokracije“. S druge strane, misija je Crkve opominjati i ukazivati na zlo te pozivati na promjenu stava pojedinaca i čitavog društva.

Europa je u moralnoj i društvenoj krizi ponajviše zbog toga što se izgubilo mjerilo, okvir ponašanja i življenja. Pojedinac kao svoju normu ima samoga sebe. Demokraciju odlikuje podređivanje zajedničkom *Logosu*. Kada bi se materijalno razumijevanje demokracije htjelo apsolutizirati i primijeniti ga na sva područja društvenog života, demokracija bi poprimila totalitarne crte. Kada bi se Crkvu radikalno demokratiziralo, ona bi se otuđila od svoje biti. Suveren u Crkvi nije narod, kako se krivo percipira, već Isus Krist.

Kada pogledamo na crkveni ustroj, koji govori o stupnju demokratičnosti, kršćanske crkve imaju tri modela upravljanja. To su: episkopalni, prezbiterijalni i kongregacionalni (Moriss 1964, 91). Episkopalni model crkvenog upravljanja dolazi od grčke riječi *episkopos*, što znači nadglednik. Umjesto naziva nadglednik, često je u uporabi naziv biskup. Biskupi upravljaju crkvom „odozgo“ prema dolje te su sve važne crkvene odluke u njihovoj ingerenciji, dok vjernik nema pravo odlučivanja. Takav je model najizraženiji u Rimokatoličkoj, pravoslavnoj, Grkokatoličkoj, Starokatoličkoj i Anglikanskoj crkvi. Ordinacija je rezervirana za biskupa koji jedini ima pravo ordinacije radi apostolske sukcesije. Stoga po mnogim unutarcrkvenim pitanjima nema demokratskog odlučivanja. Rimokatolički stav prema demokraciji u Crkvi može se iščitati iz riječi kardinala i teologa Waltera Kaspera koji kaže da Crkva nije demokracija, ona nije ni monarhija, a pogotovo nije totalitarni sustav. Kao institucija „*vlastita prava*“, načelno je različita od svakog svjetovnog i državnog uređenja, ali živi i djeluje u povijesti, i tako je tijekom svoje povijesti za konkretno oblikovanje svoje strukture stalno iznova preuzimala elemente profanih državnih oblika (Kasper 2013, 320). Razvoj demokracije omogućio je da i Crkva zagovara jednakost ljudi i njihovo dostojanstvo, ali u kontekstu Svetoga pisma. U crkvenoj je zajednici razvijena solidarnost u životu kršćana. „Valja se također prisjetiti načela društvenog nauka Crkve, osobito načela supsidijarnosti. Slično kao i u suvremenim društvima, i u Crkvi postoji širok prostor za slobodu udruživanja, inicijative, akcije, udruge“ (Kasper 2013, 320). Crkve koje imaju episkopalni ustroj unatoč svojoj hijerarhiji, unutar svojih tijela osnivaju različita vijeća koja se bave konkretnim pitanjima zajednice. Pripadnost je vijeću omogućena istaknutim vjernicima koji svojim doprinosom mogu sudjelovati u njihovu radu. Svi takvi oblici unutarnjih tijela Crkve predstavljaju pojedinačne njezine demokratske elemente. S druge strane, današnji pripadnici demokratskih društava i vjernici izražavaju svoj stav da Crkva ni u kojem slučaju ne može na njih gledati kao na podanike. Stoga se naglasak stavlja na potrebu zajedništva (*communio*), a manje na autoritativno upravljački stav ophođenja klera s vjernicima.

Prezbiterijalni model crkvenog upravljanja dolazi od grčke riječi *presbyteros*, što prevodimo sa starješina. Upravljanje Crkvom povjereno je starješinama koje je izabrala cjelokupna crkvena zajednica, odnosno svi članovi lokalne crkve na prijedlog prezbiterija. Na taj je način cjelokupna crkvena zajednica ili skupština uključena u ustrojstvo, dok je upravljanje Crkvom u nadležnosti starješina. Takav je model ustrojstva karakterističan za evangelike, kalviniste, menonite, metodiste i pentekostalce (Williams 1986, 60). U navedenim je crkvama prisutan permanentni izazov da se pronađu konkretni oblici vođenja koji će omogućiti službeni autoritet u Crkvi, ali u isto vrijeme kršćansku slobodu u životu crkve. „Ako se služba i autoritet u crkvi ponajprije utemeljuju i strukturiraju „kristokratski“, tada

zapravo nikada ne smiju biti vladavina ljudi nad ljudima, nego nisu ništa drugo doli uprisutjenje jedinog Spasitelja Isusa Krista i radikalno samodarivanje u službi te jedine vlasti“ (Lehman 1971, 178). Crkva u suvremenom društvu djeluje autoritetom koji ima u Isusu Kristu. Međutim, taj autoritet treba provoditi na način Isusa Krista, kao služenje koje žrtvuje samoga sebe. Sam Isus Krist ostavio je autentičan primjer: „A tko želi biti prvi među vama, neka bude vaš sluga“ (Mt 20, 27). Tko želi biti *starješina*, svojim primjerom treba pokazati djela služenja za svoga bližnjega. Pošto prezbiterijalni model ustroja Crkve podrazumijeva da autoritet vođenja imaju prezbiteri ili starješine, u nekim situacijama prezbiterijalni oblik vlasti može stremiti autokratskom upravljanju. Stoga se savjetuje da u Prezbiteriju ili Starješinstvu bude najmanje troje starješina koji međusobno surađuju i zajednički donose odluke. Imajući u vidu razvoj i praksu unutaršnjeg ustroja i vodstva crkvenih zajednica, vidljivo je da tradicionalne crkve reformacije imaju prezbiterijalni model ustroja s elementima kongregacijskog ustroja. U crkava reformacijske baštine zamjetno je slabljenje prezbiterijalnog ustroja, a sve više dolazi do izražaja kongregacijski ustroj.

Kongregacijski model crkvenog upravljanja ima korijen u latinskoj riječi *congregatio*, a označava društvo. U engleskom jeziku *congregation* se prevodi kao vjerska zajednica. Prema navedenom ustrojstvu, „mjesna je zajednica samostalna i samoupravna. Zajednica kao cjelina ima vlast; kongregacijsko ustrojstvo je dakle demokratski sistem“ (Williams 1986, 60). U takvoj su crkvenoj zajednici svi jednaki. Nema podjele na kler i laike. Na taj način „nitko nije u stanju držati vlast nad lokalnom zajednicom kršćanske crkve. Mjesna je zajednica osnovna jedinica, a nema ni osobe ni grupe koja ima pravo nad njome“ (Morris 1964, 105). Mjesne crkve samostalno vodi cjelokupna zajednica vjernika. Ovakav je unutarnji ustroj prisutan kod kongregacionalista, baptista, slobodne braće i kveкера (Williams 1986, 60). U ekleziološkoj svakodnevnicu primjenjuju se demokratska načela pri glasovanju za izbor nositelja crkvenih službi, kod usvajanja pravilnika, statuta i sl. Svi članovi crkve uživaju jednaka prava, kao što i sve crkve imaju jednaka prava i prednosti u radu za Boga (Horak 1989, 53). U mjesnoj su crkvi svi vjernici jednako vrijedni, iako pastiri, starješine i đakoni imaju najveći autoritet. Mjesna zajednica ima demokratski izabrano vodstvo, većinom glasova. Prema kongregacijskom modelu ustroja glava Crkve je Krist (Kol 1, 18), a središnjica svećenstvo svih vjernika (1 Pt 2, 9-17) (Jambrek 2003, 277). Imajući u vidu navedene retke, od svih vjernika traži se odgovornost i aktivno uključeno u rad lokalne crkve, kao i visoke moralne standarde u praktičnom životu.

Može se zaključiti da, bez obzira na model unutaršnjeg ustroja crkvene zajednice koji pokazuju veći ili manji stupanj demokracije, ona će i dalje djelovati i svjedočiti Krista u određenom društvu. Nijedan društveni ustroj nije skrojen po kršćanskoj mjeri, već se u svakome od njih kršćani moraju boriti za kršćan-

ske vrijednosti. Ovisno o tome od kojih je pripadnika sastavljeno društvo, takva će biti i demokracija društva. Ako će u nekom društvu prevladati vjernici u čijim se životima jasno odražava Kristov lik, tada će se kršćanske vrijednosti jasno odražavati u cijelome društvu. Zahvaljujući opće prihvaćenim i dosljedno primjenjivanim zakonima o ljudskim slobodama i slobodi vjere, demokratski ustroj društva ide Crkvi u prilog. Sloboda je temeljna odrednica demokracije. Slobodu čovjek može upotrijebiti ili zloupotrijebiti, što je ne čini nečim lošim. Crkva, kao institucija i kao okupljeni Božji narod, u demokraciji ima priliku da bude društveno prisutna i aktivna. Svojim autoritetom treba zastupati i iznositi kršćanske norme društvenoga i političkoga života. Proces usmjeravanja i razvijanje svijesti o važnosti slobode kreće od najranijih katehetskih dana, da bi kasnije, kao odrasli ljudi, imali jasno definiran stav i vrijednosti. Čvrsto utemeljen Božji narod, ispunjen Svetim Duhom koji je aktivan i prisutan u društvenoj zajednici, pomaže da demokratski sustav nekog društva ne bude zloupotrijebljen.

Unutarnji ustroj i stupanj demokratičnosti u Savezu baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj

Baptističke crkve¹ pripadaju crkvama koje su, prema svome povijesnom naslijeđu, neposredno nadovezane na tradicionalne protestantske crkve. Na postanak i razvoj baptizma neposredno su utjecala reformacijska gibanja puritanaca u Engleskoj tijekom 16. stoljeća uz utjecaj anabaptističkog pokreta. Baptisti, kao organizirana crkva, djeluju od 1609. godine, kada je osnovana prva baptistička crkva u Amsterdamu (Horak, 1989, 9), a na američkom tlu u Rhode Islandu 1670. godine (Klem 1962, 74). Prvi baptist za kojeg se zna da je posjetio Zagreb 1868., bio je Edward Millard (1822. – 1906.) (Knežević 2001, 39). Baptisti se u Hrvatskoj pojavljuju u drugoj polovini 19. stoljeća. Prva baptistička okupljanja zabilježena su 1872./73. u Zagrebu. Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće baptističku zajednicu u Zagrebu vodio je propovjednik Franz Horak. Djelovao je diljem Hrvatske kao biblijski kolporter, šireći Radosnu vijest (Knežević 2012, 22). Prva organizirana baptistička crkva osnovana je 1891. u Zagrebu. Od 1883. baptistička zajednica postoji i u Daruvaru, a vodi je Johann Lotz (1855. – 1921.) (Knežević 2012, 23). Od samih početaka, baptistički je pokret primjenjivao načela koja su prema Everettu Gillu² bila u ranoj Crkvi. Načela koja je iznio bila su: crkvena organizacija zasnivala se na demokratskoj samoupravi sa starješinama, svaki vjernik osobno i dragovoljno sudjeluje u Crkvi, u obredima je minimiziran broj simbola, sveće-

1 <http://www.baptist.hr/>

2 Everest Gill bio je predstavnik baptističke misije u Europi između dva svjetska rata.

nički red sačinjavaju svi vjernici, u tumačenju Pisma postoji pravo osobnog rasuđivanja, nauka se širi propovijedanjem, čime svaki vjernik postaje misionar (Gill 1934, 5-6). U odnosu prema državi Crkva je slobodna u slobodnoj državi. Gill napominje da razni drugi oblici crkvene uprave, na koje se svijet naučio, samo su posljedice razvitka čovječanstva. Te promjene i dodaci ne mogu biti vjerodostojni za savjesnog kršćanina.

Ako vjerujemo u autoritet Kristov; ako vjerujemo u premudrost Duha Svetoga; ako vjerujemo da je taj Duh vodio apostole; ako vjerujemo da je sud povijesti točan – izlazi jasno, da je naša dužnost da slijedimo učenja apostola koliko mi samo možemo. S tim mislima u srcu pristupamo proučavanju Novoga zavjeta, ako govori o uređenju i radu crkava Kristovih. (Gill 1934, 5-6)

Objašnjavajući tada malobrojnem članstvu baptističkih crkava na području kraljevine Jugoslavije značenje riječi „crkva“ napominje da:

... riječ crkva u grčkom znači skupština građana, sazvanih iz kuća i radionica da rasprave neku stvar od opće važnosti. Takva skupština možda je najčistiji oblik demokracije u povijesti, gdje svaki glas ima pravo da kaže svoje mišljenje i da glasuje. Odluke su se donosile većinom glasova. (Gill 1934, 14)

Zanimljivo je primijetiti da se i danas u starijih članova baptističkih crkava za termin nazočnosti na bogoštovlju koristi termin „biti u skupštini“, što dodatno pojačava kongregacijsku svijest. Povijesno gledano, a imajući u vidu prikaz Gilla, unutarnji je ustroj baptističke crkve sačinjavao dvije vrste crkvenih službenika: starješinu ili nadglednika (pastir ili biskup), koji upravljaju crkvom, i đakona, koji im u tome upravljanju pomaže. Gill govoreći o upravljanju Crkvom u novozavjetnom kontekstu, koji se u periodu između dva svjetska rata izravno primjenjuje na lokalnu baptističku crkvu, ističe da su crkve samoupravna, slobodna demokratska tijela, odnosno udruženja kršćana pod vlašću Krista. One nisu pod vlašću ili jurisdikcijom nijedne druge crkve ili tijela ili starješine takvog tijela. One su odgovorne Kristu za upravu. Primjenjujući novozavjetni model na baptističke crkve, dr. Gill u razdoblju između dva svjetska rata iznosi stav da:

... to načelo o slobodi i autonomiji mjesnih crkava je jedno od najsvetijih ili najnepovjerljivijih i na povijesti osnovnih načela kršćana koji su se nazivali oduvijek baptistima. To je bila osnova za razvitak i snagu našeg puka u svim zemljama, gdje su najviše napredovali i dali svoje najuzvišenije svjedočanstvo za kršćanstvo N. Z. Oni koji nastoje da zavedu sistem samovlade (autokracije) među baptističke crkve, dolaze u sukob s jasnim učenjem NZ i s baptističkom vjerom po cijelom svijetu i skrnave ili: gaze osnovno demokratsko načelo, na kojemu su osnovane crkve N. Z. (Gill 1934, 41-43)

Također, Franjo Klem napominje da je razvitku baptista značajno doprinio *duh slobode* koji je ispunjavao baptiste i demokratičnost u njihovu crkvenom uređe-

nju (Klem 1962, 74). Kao i na početku baptističkog pokreta, tako i danas, članom se postaje slobodnim pristankom, ispovijedanjem vjere i krštenjem. Formiranju nove samostalne crkve na lokalnoj razini bila je praksa da neka postojeća baptistička crkva organizira misijsku stanicu. Nova lokalna crkva prema preporuci trebala bi imati najmanje jednog starješinu (biskupa), koji vrši dušobrižničku službu, i đakona. Zanimljiv je i detaljan propis kojim „misijska stanica“ može prijeći u oblik lokalne crkve. Nakon što je definirano vodstvo i nesmetano odvijanje bogoslužnih sastanaka, potrebno je:

... odrediti vrijeme i mjesto da se sastanu pravilno imenovani delegati ili poslanici baptističkih crkava i izvrše organizaciju. 1. Ovi izaslanici crkava treba da se organizuju kao Savjet za organizaciju sa predsjednikom, koga izaberu između sebe, koji ujedno treba da vodi brigu i oko Bogoslužbenih sastanaka. 2. Predsjednik neka zatim sazove Savjet, pa pošto se izvrši molitva, neka se učini ovo: a) članovi koji se udružuju neka dođu pred predsjednika sa dokumentom, koji treba pročitati pred skupštinom i koji treba da sadrži ove točke: 1. Izričito izjavljenu želju da osnuju novu baptističku crkvu. 2. Napisanu izjavu vjere, koja će jasno pokazati, da se slažu sa pogledima i učenjem svih baptista po svijetu. 3. Napisani crkveni zavjet, u kojem izlažu, što smatraju kao članovi crkve svojim dužnostima i pravilima i svojim pozivom kao crkva. 4. Poslije tih prethodnih radnja, predsjednik će ove članove, koji se organizuju, proglasiti sposobnim da imaju crkvu i pozvaće ih da pristupe izboru svojih službenika. Zatim će izabrati ime za svoju crkvu, a novoorganizirana crkva će to glasanjem zaključiti. Poslije toga će predsjednik u ime Sabora za organizaciju formalno proglasiti ovo tijelo pravilno organizovanom baptističkom crkvom, i u znak toga pružiće desnicu kao novoizabranim službenicima nove crkve. Služba se može nastaviti tako, da izaslanici održe posebne propovijedi o poslanju ili misiji crkve, o dužnostima službenika prema crkvi i o dužnostima crkve prema svojim službenicima.“ (Gill 1934, 62-63).

O stupnju demokracije i ravnopravnosti u zajednici vjernika govori i član 16. *Ustava baptističke crkve* usvojenog 30. 11. 1963. i glasi: “Svaki član baptističke crkve ima pravo sudjelovati na crkvenim savjetovanjima, da bira i da bude biran za odbornika, starješinu, propovjednika, đakona kao i za delegata na skupštine, a pri tom se treba pridržavati načela Svetoga pisma.“ Upravljanje crkvom je bilo najčešće u obliku odbora. Članak 18. istog ustava glasi “Baptističkom crkvom upravlja crkveni odbor na čelu sa starješinom, propovjednikom, odnosno predsjednikom koji se biraju iz redova najduhovnijih vjernika crkve.“ Sljedeći, 19. članak govori konkretno o samom ustroju odbora i glasi:

... Crkveni odbor bira se prema potrebi, a sastoji se iz: predsjednika, potpredsjednika, sekretara (tajnika) blagajnika i drugih izabranih odbornika, odnosno, svaka crkva bira svoje starješinstvo prema nahodaњу i potrebama. Njihove su dužnosti da se brinu za duhovni napredak crkve, upravljaju crkve-

nom imovinom i njenim ustanovama, izvršavaju odluke crkvene skupštine, zastupaju crkvu pred vlastima, vode administrativne poslove crkve, sazivaju i pripremaju raspored sjednica odbora i crkve, upravljaju izdavanjem duhovne literature te sudjeluju u financiranju troškova okružja i Saveza.

Članak 21. donosi informaciju tko je odgovorna osoba koja predstavlja Crkvu. Tako za administrativne poslove potpisuje pravovaljani starješina-propovjednik, odnosno predsjednik i sekretar, a za važnije stvari i cijeli odbor ili osobe koje odredi odbor.“ S obzirom na to da je svaki član i dio crkvene skupštine, u članku 24 stoji da:

... Crkvena skupština rješava sva glavnija pitanja crkve, sve njene probleme i planove. Glasa se tajno ili javno, prema prethodnom sporazumu crkve. Takvo savjetovanje treba biti blagovremeno obavljeno. Ako na tom skupu nema dovoljan broj vjernika (2/3 sveukupnog članstva), tada se savjetovanje odgađa za nedelju dana kada se sedmica održava ako je prisutno najmanje polovina članova. Prijedlog se smatra primljenim ako za njega glasa više od polovine prisutnih članova. U slučaju podijeljenih glasova treba odložiti donošenje odluke i tražiti sporazumno rješenje.

Isto tako Ustav je predvidio trenutak kada se može osnivati nova crkva, o čemu govori članak 28:

Čim u nekom mjestu ili kraju ima toliki broj vjernika da mogu izabrati između sebe crkveni Odbor sa propovjednikom-starješinom i samostalno postojati, mogu osnovati crkvu. U protivnom, skupina vjernika sačinjava misijsku stanicu, koja potpada pod djelokrug crkve matice.

Ako bi došlo do nekih finansijskih nesuglasica, primjenjivao bi se članak 29. koji regulira međuovisnost između lokalne zajednice i viših organizacijskih tijela (Okružja i Saveza). U njemu stoji da „u slučaju razlaza crkve, sva njena imovina prelazi u vlasništvo višeg autonomnog tijela“. Iako su mnoge situacije bile određene, ipak je dolazilo do različitih neshvaćanja i neprihvatanja različitih oblika vodstva. S obzirom na to da je u jednoj osobi moglo biti više funkcija te je ista osoba mogla biti i propovjednik, starješina, nadglednik, predsjednik, u nekim je slučajima to dovodilo do problema. S druge strane, zbog autonomije lokalne zajednice, moglo je doći i do iznošenja i prihvaćanja različitih stavova po pitanju ustroja. Stoga se u više lokalnih crkvenih zajednica moglo susresti i više različitih modela. O tome piše Franjo Klem, dugogodišnji djelatnik u tijelima Saveza baptističkih crkava u vrijeme Jugoslavije. Zaključuje:

Pitanje starješinstva u baptističkim crkvama u nas nije jednoobrazno rješenje i po mnogim pitanjima vlada nejasnoća, što izaziva mnogo problema. Imamo braću koja se nazivaju starješinama, to nisu, koji nose ime propovjednika, a da na to nemaju prava. I u nas se ne zna razlika između starješina i propovjednika i čas se koristi jedan naziv, čas opet drugi. Jedino neke gradske crkve i poneke seoske imaju rukopoložene propovjednike, koji su za to izabrani i za

to ordinirani. Neki su plaćeni, a više njih nisu. Jedino su baptističke crkve u Daruvarskom crkvenom okružju imale uz svog propovjednika i rukopoloženog starješinu okružja. Propovjednik je bio odgovoran za službu Riječi, a starješina za nadzor nad životom i radom u okružju. (Klem 1974, 43)

Imajući u vidu vrijeme pisanja navedenog teksta, očito je da je u tadašnjim baptističkim crkvama bilo prisutno nedefinirano ustrojstvo crkvenoga vodstva, bez jasno određenih funkcija. Toj je situaciji dodatno doprinijelo i razilaženje u crkvenoj nadležnosti između pozicije predsjednika okružja i njegov angažman na lokalnoj razini u crkvenoj zajednici te definiranje njegove ingerencije kao starješine. Postavljalo se pitanje je li nadležan za sve lokalne zajednice koje su uključene u okružje, samo za neke ili nešto treće. Slično je nerazumijevanje bilo i s drugim crkvenim funkcijama. Franjo Klem daje analizu stanja u baptističkim zajednicama i 1974. godine zaključuje da u crkvama ima samo nekoliko đakona i da se ne zna njihova uloga. Pritom se uloga đakona miješa s propovjednikom i starješinom. Zaključuje da đakoni općenito pomažu pri dijeljenju Gospodnje večere i pri sakupljanju dragovoljnih priloga (Klem 1974, 43). Da bi pomirio mogućnosti i potrebe baptističke crkve, Franjo Klem iznosi model vodstva u kojemu bi vodstvo crkava bilo povjereno rukopoloženom starješini koji bi brinuo o službi Riječi i duhovnim potrebama zajednice i njezine misijske stanice. Ako bi crkva raspolagala s potrebnim sredstvima za uzdržavanje, on bi mogao primati plaću od crkve i potpuno se posvetiti radu u crkvi i misiji. Međutim, većinom je bio slučaj da navedenu ulogu obnašaju starješine koje već rade, a ovu crkvenu funkciju obavljaju besplatno. Starješine i đakoni, koji bi bili rukopoloženi, zajedno s odabranim vjernicima zajedno bi sačinjavali Starješinstvo crkve. Više takvih crkava bi se udruživalo u okružje i za napredak Evanđelja i kršćanskog odgoja izabrali bi kvalificiranog propovjednika. Tako bi propovjednik trebao biti pokretačka snaga čitavog okružja i služiti Riječju u više crkava. Takva bi osoba bila zadužena za evangelizaciju, duhovnu poduku, organizaciju tečajeva i konferencija. Propovjednik bi bio pokretačka snaga čitavog organizma i svoje bi cjelokupno vrijeme bio u službi Gospodnjoj u određenom okružju koje bi ga i financiralo. Klem zaključuje da je to za trenutne prilike (a riječ je o sredini sedamdesetih, prošloga stoljeća) jedini način crkvenog ustroja jer sredstva za plaćanje propovjednika nisu dostatna i dodaje:

... samo ona crkva koja izdržava svoga propovjednika ima prava i moralne snage da od njega i zahtijeva veće zalaganje. U ovakvom okružju sve rukopoložene starješine zajedno s propovjednikom i još nekim izabranim osobama sačinjavaju okružno starješinstvo crkava. Ovakva organizacijska struktura mnogo je bliža biblijskoj koncepciji, nego li sistem koji sada prakticiramo. (Klem 1974, 40)

Iako ovakav sustav vodstva i organizacije Crkve povećava demokratičnost u upravljanju crkvama, ovakav modalitet nije zaživio duže vrijeme. U knjizi *Bap-*

tisti, povijest i načela vjerovanja Josip Horak, dugogodišnji predsjednik Saveza baptističkih crkava, pišući o ustroju crkve napominje:

Baptisti smatraju da crkvom treba upravljati demokratski, a ona ima potpunu autonomiju. Svaka je crkvena općina slobodna i nezavisna. Ni jedna crkva niti udruženje u crkvi nema vlast nad drugom crkvom ili udruženjem crkvi. Pojedinci se na temelju svoga obraćenja, krštenja i osobne vjere dobrovoljno pridružuju crkvi... Crkva nema nikakva prava prisile nad vjerskim životom svoga člana... Mjesne se crkve mogu udruživati dobrovoljno u viša tjela, u okružja i saveze... Ne postoji sukob oko nadležnosti crkvi i viših organizacijskih tijela, kojima je svrha posredovati u uzajamnoj suradnji i koordinaciji njihova rada te pomoći, materijalnoj i duhovnoj, kad se ona zatraži. U viša organizaciona tijela ulaze predstavnici, delegati mjesnih crkvi, te djeluju u duhu potreba i želja njihovih zajednica u razmjerima odluka u mjesnoj crkvi, međutim delegati glasuju i djeluju kao pojedinci, kao slobodni vjernici u Kristu. I viša su organizaciona tijela autonomna te nemaju vlasti nad drugim. Svatko pak donosi svoje odredbe i pravila, postavlja svoje ciljeve i zadatke, teritorijalna ograničenja i metode rada. (Horak 1989, 53-54).

Horak se osvrnuo i na službe u crkvi, detektirajući samo jedan oblik upravljanja, pa kaže:

Isus Krist je glava crkve, a mjesnu crkvu vode po načelima Novoga zavjeta starješine i đakoni. Riječi 'biskup' (*episkopos* na grčkom) i starješina (*presbyteros*) kod Židova označuju istu funkciju. Oni obavljaju službu kao 'pastiri' pa od te riječi dolazi i suvremeni naziv za propovjednika crkve 'pastor'. Njih biraju članovi crkve imajući u vidu njihov život i rad... Svaki član crkve treba biti živi sudionik u Kristovoj službi, raditi na izgradnji njegove crkve, kao djelatnik, jer Gospodin ima zadatak za svakog vjernika. (Horak 1989, 54-57)

Vodstvo u Savezu baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj

Na osnivačkoj sjednici Saveza baptističkih crkava u RH, 13. travnja 1991. godine, donešen je Statut u kojemu stoji da je Skupština organ upravljanja Saveza. Na Skupštinu saveza svaka crkva, ustanova, društvo, centar ili institucija delegira predstavnike. Kod crkve na 50 članova dolazi jedan zastupnik, a ostale su članice zastupljene s po jednim zastupnikom. Odluke su Skupštine punovažeće ako odlučuje dvotrećinskom većinom glasova. Mandat vodstva Saveza je četiri godine. Skupštinom predsjedava predsjednik, koji ima svoga zamjenika, a nadležnosti Skupštine su: donošenje Statuta Saveza, izbor Izvršnog odbora Saveza, utvrđivanje područja aktivnosti Saveza te osnivanje fondova koji pomažu određene aktivnosti, utvrđivanje planova aktivnosti Saveza, analiziranje i prihvaćanje izvještaja financijskog poslovanja Saveza te biranje Nadzornog odbora. Izvršni odbor Sa-

veza sastoji se od predsjednika Saveza, dopredsjednika, glavnog tajnika, rizničara i pet članova Izvršnog odbora. Članovi Nadzornog odbora među sobom biraju predsjedavajućeg Nadzornog odbora, a zadaća je Nadzornog odbora pratiti i kontrolirati rad Saveza i aktivnosti Izvršnog odbora. O tome podnosi izvještaje i prijedloge Skupštini Saveza. U Poslovniku donesenom na zasjedanju Skupštine održane 4. svibnja 1996. godine u članku 2 stoji da: „prijem novih članica u Savez slijedi nakon što je Skupština Saveza javnim glasovanjem, dvotrećinskom većinom, a na prijedlog Izvršnog odbora, pozitivno riješila molbu za prijem.“ Upišom u Registar članica Saveza, postaje se punopravnim članom Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj. Prema amandmanu Statuta Saveza baptističkih crkava u RH dodaje se: Statut mjesne baptističke crkve od 3. travnja 1998. koji potpisuju predsjednik Saveza baptističkih crkava u RH Branko Lovrec i predsjednik Skupštine Saveza baptističkih crkava u RH Giorgio Grlj. Tim dokumentom regulira se organizacija i rad mjesne baptističke crkve u RH. U preambuli Statuta mjesne baptističke crkve stoji u članku 2 tadašnjega Statuta Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj da osnivači Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj (mjesne baptističke crkve i drugi) “ostaju i dalje pravne osobe, što znači da ostaju autonomne, temeljem svojih statuta, pravilnika i poslovnika ...” Time se pretpostavlja da mjesne baptističke crkve samostalno donose svoje statute i/ili ostale akte. Ovo je u duhu baptističkog koncepta mjesnih crkava koji naglašava dragovoljnost i slobodan pristup vjernika u zajednicu i istovremeno slobodu kreiranja i organizacije vlastita crkvenog života i duhovne prakse. Na taj način dolazi do izražaja kongregacionalni model upravljanja vjerskom zajednicom. Međutim, s vremenom je postajala sve očitija potreba za određenom standardizacijom crkvene prakse u cilju jasnije prezentacije i očuvanja baptističkog identiteta. Na Skupštini Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj, održanoj 25. travnja 1997. godine u Crikvenici, usvojeno je dodatno poglavlje u Statutu SBC pod nazivom: *Statut mjesne baptističke crkve*, koji načelno regulira organizaciju mjesne baptističke crkve i služi kao okvirni kriterij za kreiranje statuta mjesnih baptističkih crkava.³ Prema tome statutu, mjesna baptistička crkva temeljna je organizacijska struktura baptističkih vjernika u nekome mjestu i okruženju. Mjesna je crkva pravna osoba i slobodno te dragovoljno pristupa Savezu baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj. Mjesna crkva drži se tzv. vjersko-građanskog načela “slobodna crkva u slobodnoj državi”, što je osobito karakteristično za baptističke crkve tijekom svoje povijesti. Stoga je odvojena od države i od svakog uključivanja u političke stranke. Prema Statutu, mjesna crkva može se samostalno ustrojiti i organizirati ako je u mogućnosti samostalno održavati i voditi redovita bogoslužjenja, crkvene obrede i ostale crkvene sastanke, samostalno se izdržavati i imati

3 Statut mjesne baptističke crkve donešen u Crikvenici, 3. travnja 1998.

minimalno deset članova. Skupina baptističkih vjernika koja nije u mogućnosti zadovoljiti ove uvjete, a ima trajnu intenciju organizirati se naziva se mjesnom crkvom u osnivanju i u načelu je vezana uz neku mjesnu crkvu. Pojedinač postaje članom mjesne crkve dragovoljnim i slobodnim pristupom zajednici vjernika. Da ne bi došlo do zloupotrebe slobode u tumačenju Biblije, s obzirom na članak 10 Ustava baptističkih crkava FNRJ, koji glasi „Baptistička crkva dozvoljava svakom svom članu proučavanje i tumačenje Biblije“, članak 6 Statuta mjesne baptističke crkve određuje:

Svaki član mjesne crkve može, za svoju osobnu vjerničku izgradnju, slobodno i samostalno čitati i tumačiti Bibliju. Međutim, mjesna crkva kao zajednica vjernika prepoznaje također i jedinstvo karizmi - darova Duha i službi u zajednici koje služe za izgradnju zajednice, te temeljem toga postavlja pojedine članove da obavljaju službu riječi i ostale vodeće službe u mjesnoj crkvi.

Organizacija crkvenog života, sadržaj i red bogoslužnja načelno je uređen Redom bogoslužnja Baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj, međutim, svaka mjesna crkva slobodna je i samostalna u kreiranju vlastita modela bogoslužnja. U članku 9. stoji:

Polazeći od ustrojstva prvih kršćanskih zajednica, kao i životne prakse mjesne crkve promatrane kao međusobne isprepletenosti zajedništva darova Duha i zajedništva različitih službi moguće je razlikovati brojne službe u mjesnoj crkvi usmjerene na opću korist cijele vjerničke zajednice. Svaki član može biti prepoznat kao nositelj neke od službi u mjesnoj crkvi. Mjesna crkva, međutim, osobito prepoznaje članove – nositelje karizmi za vodeće službe u mjesnoj crkvi. To su sljedeće službe: pastor ili propovjednik, starješina, đakon. Nositelji ovih vodećih službi ordinirani su za svoju službu. Pojam, značaj i postupak ordinacije je opisan je u Redu bogoslužnja Baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj.

Prema provedenom istraživanju⁴ ustrojstva vodstva u mjesnoj baptističkoj crkvi, primjetno je da u praksi postoje različiti neunificirani upravljački oblici i modeli. Najčešći slučaj vođenja mjesne crkve jest uz pomoć crkvenog odbora ili vijeća. Odbor se sastoji od različitog broja starješina i đakona, u najčešće neparnom broju, zatim pastora (ako ga ima) i, prema potrebi, dodatnih članova crkve. U nekim crkvama upravljačku ulogu ima starješina, dok u nekima pastor koji je ujedno i dio Starješinstva. Neke crkvene zajednice imaju samo voditelja, neke pastora, a neke samo starješinu ili đakona. U nekim manjim crkvama, gdje nema rukopoloženog starješine ili pastora, vođenje je lokalne crkve povjereno đakonu. Kod nekih brojčano malih crkvenih zajednica nema ni starješine ni đakona, već

4 Prema anketi provedenoj u veljači 2016. na uzorku od 36 predstavnika mjesnih baptističkih crkava u RH.

samo odbor sačinjen od vodećih članova lokalne crkve. Stoga se može zaključiti kako postoji potreba jasnoga preporučenog oblika vodstva mjesne crkve, što je bila zadaća Statuta mjesne baptističke crkve.

U članku 10 navedenoga Statuta piše da je pastor ili propovjednik najodgovornija funkcija u mjesnoj crkvi. Najčešće je riječ o punovremenom ordiniranom crkvenom djelatniku. Uz propovjedničku i dušobrižničku službu, odgovoran je za djelovanje mjesne crkve u kojoj služi. Preporučuje se da posjeduje visokoškolsko teološko obrazovanje i da je član Starješinstva mjesne crkve. Služba pastora ili propovjednika je mandatna i traje četiri godine.

Prema članku 11, starješina je crkveni službenik kojega izabire skupština mjesne crkve, čija je služba mandatna i traje četiri godine. Starješina je član Starješinstva i s ostalim izabranim starješinama obavlja službu upravljanja mjesnom crkvom. U skladu s odlukom pojedine mjesne crkve, starješine mogu, u odsutnosti pastora ili propovjednika, obavljati određene crkvene obrede. Starješine su u načelu ordinirani za svoju službu.

Članak 12 navodi da je đakon crkveni službenik koji je, odlukom mjesne crkve, ovlašten voditi različite službe, a tako i voditi bogosluženje uz suglasnost ili za odsutnosti pastora ili propovjednika. Također, može obavljati određene crkvene obrede. Đakon može biti izabran za člana Starješinstva mjesne crkve. Preporučuje se, po mogućnosti, temeljno teološko obrazovanje. Služba đakona nije doživotna, već mandatna, i traje četiri godine u jednome mandatu. Služba pojedinog đakona može se obnavljati u neograničenom broju mandata, ako nakon isteka mandata, mjesna crkva tako izabere. Đakoni su ordinirani za svoju službu.

Najviše tijelo upravljanja mjesnom crkvom jest skupština, a nju sačinjavaju svi punopravni članovi mjesne crkve. Predsjedava joj pastor ili propovjednik, odnosno predsjedavajući starješina. Na crkvenoj skupštini donose se temeljne odluke u svezi trenutnih i budućih aktivnosti, unutaršnjeg crkvenoga života i organizacije mjesne crkve, vizije, misije i konstitutivnih dokumenata crkve, kao i financijskog proračuna. S obzirom na to da Crkvena skupština izabire Starješinstvo i Crkveno vijeće, izabire i voditelje pojedinih službi u crkvi.

Prema preporuci Saveza, mjesna bi crkva u svojem unutarnjem ustroju trebala imati Starješinstvo kao izvršno tijelo koje izabire i postavlja Crkvena skupština na svojoj sjednici. Prema preporuci, mandat Starješinstva traje četiri godine. Starješinstvo sprovodi u djelo odluke Crkvene skupštine. Sjednice Starješinstva održavaju se jednom mjesečno, a na sjednicama predsjedava predsjednik Starješinstva (ili predsjedavajući starješina), koji se izabire na prvoj sjednici Starješinstva. Pastor ili propovjednik mjesne crkve po svojoj je službi član Starješinstva, ali ne nužno i njegov predsjednik. Starješinstvo mjesne crkve može biti sastavljeno od najmanje triju članova.

Crkveno vijeće uz članove Starješinstva i Đakonata mogu činiti članovi mjesne crkve koje izabire Crkvena skupština. Crkveno je vijeće uži saziv Crkvene

skupštine na koji ona prenosi dio svojih ovlaštenja s kompetencijama da razrađuje odluke Crkvene skupštine.

Administrativne poslove mjesne crkve može obavljati neki od članova Starješinstva crkve ili tajnik crkve. Dio administrativnih poslova u svojoj domeni obavlja pastor ili propovjednik crkve. Crkvena skupština postavlja rizničara i blagajnika crkve. Rizničar tako provodi odluke Crkvene skupštine i vodi brigu o svim pitanjima koja se tiču crkvene imovine i načinima stjecanja crkvene imovine, a može biti i jedan od starješina crkve. Blagajnik crkve brine se o operativnom prikupljanju novčanih sredstva i tekućim isplata, a postupa po nalogu rizničara ili starješinstva crkve. Kontrolu financijskog i blagajničkog poslovanja obavljaju crkveni revizori koje postavlja Starješinstvo prema potrebi, a najmanje jednom godišnje. U članku 18 stoji:

različitost duhovnih darova i službi u mjesnoj crkvi ogleda se u njenim brojnim aktivnostima. Kako bi se ovi poslovi organizirano i efikasno obavljali, rad mjesne crkve može se organizirati u sekcijama, grupama, odborima ili pododborima koji mogu biti trajnijeg karaktera (vjeronaučni rad, rad s literaturom i sl.) ili pak povremenog (prigodni skupovi, izgradnja, adaptacija i sl.).

Na zasjedanju Skupštine Saveza, održane 12. rujna 2015. godine, donešen je *Poslovník* koji definira pitanja vezana uz članstvo u Savezu, organizaciju i ustroj Skupštine Saveza, kao i izbor službenika Saveza. U njemu stoji da je rad skupštine javan. Pravo prisustvovanja i sudjelovanja na skupštini Saveza bez prava glasa imaju pozvani gosti, dok pravo sudjelovanja u radu zasjedanja Skupštine i donošenju odluka i zaključaka te biranja tijela Saveza imaju predstavnici punopravnih članica Saveza, kao i članovi Izvršnog odbora i drugih tijela Saveza. Predsjednik predlaže Skupštini Saveza, a Skupština javnim glasovanjem utvrđuje konačni Dnevni red za iznošenje izlaganja. Po završetku pojedinog izlaganja, predsjedavajući otvara raspravu i poziva prisutne na diskusiju. Prema članku 11 “prijavljeni diskutanti dobivaju riječ po redosljedu prijave. Svaki diskutant može tražiti i dobiti riječ za raspravu po jednoj točki dnevnoga reda“. U članku 13 piše: “Rasprava po izlaganju traje sve dok svi prijavljeni diskutanti ne iznesu svoje diskusije, a nakon toga se pristupa formulaciji zaključaka i donošenju odluka. Ako je na zaključke ili odluke iznijeta primjedba ili amandman, Skupština će javnim glasovanjem odlučiti najprije o amandmanu i tek nakon toga odlučiti o konačnoj formulaciji zaključaka i odluka.“ Osim demokratskog prava sudjelovanja na skupštinama i iznošenja svojih stavova, sve članice Saveza mogu sudjelovati u izboru službenika Saveza. U članku 16, stavku 1 stoji da „na izbornom se zasjedanju Skupštine tajnim glasovanjem biraju predsjednik, dopredsjednik, glavni tajnik i rizničar Saveza te članovi Izvršnog odbora, kao i predsjednik i dopredsjednik Skupštine“. Cjelokupni postupak i organizacija glasovanja opisani su u člancima 16 – 21.

Na zasjedanju Skupštine, održane 12. rujna 2015. godine, usvojen je *Statut baptističkih crkava u RH*. U njemu se, sukladno povijesnim dokumentima, mjesna baptistička crkva definira kao temeljna ustrojstvena jedinica u Savezu. Temeljno upravljačko tijelo Saveza jest Skupština. Temeljno izvršno tijelo Saveza je Izvršni odbor Saveza kojemu je na čelu glavni tajnik Saveza. Može se reći da se današnji baptistički vjernici okupljaju u mjesnoj crkvi koja ima potpunu autonomiju u organizaciji i provođenju crkvenog, vjerskog i misijskog rada, predočavanju nauka i obliku bogoslužja. Najviše upravno tijelo mjesne crkve čini skupština koju čine svi članovi crkve. Temelj organiziranja u crkvu osniva se s jedne strane na slobodi i punini organiziranja vjernika u mjesnoj crkvi, a s druge strane na slobodnoj volji članova iste mjesne crkve da se udružuju u različite oblike zajedništva s ciljem učinkovitijeg izvršavanja osnovnog poslanja crkve. Skupština može prenijeti dio svojih ovlasti na Crkveni odbor ili Vijeće koje predstavlja izvršno tijelo mjesne crkve. Savez baptističkih crkava objedinjava lokalne baptističke crkve i krovna je baptistička organizacija u Republici Hrvatskoj koja službeno predstavlja Baptističku crkvu. Savez BC je s Vladom RH 2003. godine potpisao *Ugovor* o pitanjima od zajedničkog interesa. U Savezu baptističkih crkava mjesne crkve sudjeluju preko svojih predstavnika koji su delegirani na saveznu skupštinu razmjerno broju članova lokalne zajednice, a sukladno povijesnoj praksi u baptističkim crkvama. Delegati aktivno sudjeluju u raspravama i donošenju odluka vezanih uz Savez. Novost trenutno važećeg Statuta je da u *unutarnjem ustroju u mjesnoj crkvi definira crkvene službenike*. U članku 12, sukladno Ugovoru s RH, crkveni je službenik definiran kao osoba koja obavlja bogoslužje. U tu svrhu, kao inačicu pojmu svećenik, Ugovor i Statut upotrebljavaju pojam pastora. U Statutu mjesne baptističke crkve prepoznate su i detaljno opisane službe pastora, starješina i đakona. U njemu se navodi da su crkveni službenici pastor ili propovjednik, starješina i đakon. Pastor ili propovjednik je crkveni službenik s punim radnim vremenom i najodgovornija osoba u mjesnoj crkvi. Objedinjuje propovjedničku i dušobrižničku službu. Starješina je crkveni službenik koji vodi crkveni odbor i obavlja službu duhovnog i materijalnog upravljanja mjesnom crkvom. Đakon služi pri dijeljenju Gospodnje večere, a ovlašten je voditi različite službe u crkvi, poput brige za materijalne potrebe, karitativni rad, socijalni rad i sl. Rukopoloženi crkveni djelatnici ovlašteni su voditi crkvene obrede. Ostale su službe u crkvi, za koje se ne zahtijeva rukopoložanje, vjeroučitelji, voditelji raznih crkvenih grupa i sekcija te administrativni crkveni službenici, a mogu biti dijelom crkvenog odbora zajedno sa starješinama i đakonima. Članak 9 Statuta mjesne crkve kaže da „svaki član može biti prepoznat kao nositelj neke od službi u mjesnoj crkvi. Mjesna crkva, međutim, osobito prepoznaje članove-nositelje karizmi za vodeće službe u mjesnoj crkvi. To su sljedeće službe: pastor ili propovjednik, starješina, đakon. Stoga navedeni statut uključuje ravnopravnost spolova, što u praksi često nije bio slučaj. Novost trenutno važećeg Statuta Saveza jest da je definiran položaj vjerouči-

telja. Stoga se u 3. stavku 12. članka navodi da „Za posebnog crkvenog službenika koji obavlja nastavu vjeronauka, Ugovor rabi termin vjeroučitelj. Mandat za izvođenje nastave temeljem prijedloga mjesne crkve daje ovlaštena osoba Saveza”. U 4. – 7. stavka istog članka definirano je da pastor obavlja sve obrede za koje su javno ovlašteni, poput krštenja, vjenčanja, sprovoda te službe dušobrižništva u javnim ustanovama sukladno Ugovoru s RH. Isto tako je definiran postupak rukopoložanja crkvenih djelatnika. Svi službenici Saveza uvode se u registar službenika koji vodi glavni tajnik Saveza. U Savezu se vodi registar akreditiranih pastora, akreditiranih vjeroučitelja te starješina i đakona. *Svaka je zajednica samostalna kad su posrijedi pitanja o unutarnjem ustroju. Uobičajeno je da crkvena zajednica ima crkveni odbor, u čijem je sastavu propovjednik-pastor, blagajnik, tajnik te nekoliko starješina i đakona. Prema potrebi, dijelom odbora mogu biti i zaslužni vjernici koji nemaju formalnu crkvenu ulogu. Članom zajednice postaje se krštenjem, na zahtjev vjernika, nakon njegova svjedočanstva o obraćenju. Početkom 2016. godine u Hrvatskoj su djelovale 52 baptističke crkve*⁵.

Zaključak

Općenito se može reći da je unutarnji ustroj crkava reformacijske baštine u Hrvatskoj mješavina kongregacijskog (jednaka vrijednost svakog vjernika) i presbiterijskog (starješinsko-hijerarhijskog) modela. Ovisno o kojoj je vjerskoj zajednici riječ, prisutniji je jedan ili drugi model. U Savezu baptističkih crkava u RH, koje pripadaju crkvama reformacijske baštine, prisutan je najveći stupanj kongregacionalizma. Za kongregacijski ustroj moglo bi se reći da je „najdemokratičniji“. Demokracija je omogućila cijeloj crkvi, a ne samo hijerarhiji, da bude društveno i politički prisutna. Crkva ima poslanje poticati svakog vjernika da uz poticaj osobne promjene vlastitih života u svjetlu Božje riječi, budu i društveno aktivni i prisutni u samome društvu. Promjenom pojedinaca utječe se i na ukupnu promjenu društva u cjelini. Samo slobodan vjernik, koji svjedoči i aktivno prakticira svoju vjeru u Isusa Krista, može biti aktivan na stvaranju slobodnog društva. Stoga i baptističko načelo „slobodna crkva u slobodnoj državi“ doprinosi demokratskom unutarnjem vođenju i uređenju crkvenih zajednica, ukidajući ekskluzivizam pojedinaca.

Literatura

Akvinski, Toma. 1990. *Država*. Zagreb. Globus.

5 <http://baptist.hr/o-baptistima/ustrojstvo-saveza/crkve-clanice> (preuzeto 27. 2. 2016.)

- Gill, Everest. 1934. *Crkve Novoga zavjeta*. Zagreb. Savez baptističkih crkvenih općina kraljevine Jugoslavije.
- Horak, Josip. 1989. *Baptisti*. Zagreb. Duhovna stvarnost.
- Jambrek, Stanko. 2003. *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*. Zagreb. Bogoslovni institut.
- Jambrek, Stanko. 2013. *Reformacija u hrvatskim zemljama u europskom kontekstu*. Zagreb. BI & Srednja Europa.
- Jelenić, Josip. 1999. *Društvo i Crkva*. Zagreb. FTIDI.
- Jelenić, Josip. 2010. Čovjek i društvo: izazovi u svjetlu društvenog nauka Crkve. *Nova prisutnost* 8: 177-196.
- Kasper, Walter. 2013. *Crkva Isusa Krista*. Zagreb. Kršćanska sadašnjost.
- Klem, Franjo. 1962. *Historija baptista*. Rijeka. Vlastita naklada.
- Klem, Wumpelmann, Lehotsky. 1974. *Eklesia Crkva sada i u budućnosti*. Novi Sad. Savez BC u SFRJ.
- Knežević, Ruben. 2001. *Pregled povijesti baptizma na hrvatskom prostoru. Priručnik za interaktivnu obuku u vjeri*. Osijek.
- Kolarić, Juraj. 1976. *Kršćanin na drugi način*. Zagreb. Veritas.
- Lehmann, K. 1971. Zur dogmatischen Legitimation einer Demokratisierungin-der Kirche. *Concilium* 7/3: 171-181.
- Marasović, Špiro. 1996. Crkva u procesu demokratskih promjena. *Crkva u svijetu* 1:34-57
- Marinović Bobinac, Ankica. 2004. *Vjerske zajednice u Hrvatskoj*. Zagreb. Pro-metej.
- Maritain, Jacques. 1989. *Cjeloviti humanizam*. Zagreb. Kršćanska sadašnjost.
- Morris, Leon. 1964. *Ministries of God*. London. IVP.
- Poslovnik o djelovanju Saveza baptističkih crkava u RH*. 1996. Savez BC u RH.
- Poslovnik Saveza baptističkih crkava u RH*. 2015. Zagreb. Savez BC u RH.
- Snyder, A. C. 2009. *Povijest i teologija anabaptizma*. Zagreb. TFMVI.
- Statut Saveza baptističkih crkava u RH*. 1991. Zagreb. Savez BC u RH.
- Statut mjesne baptističke crkve*. 1998. Crikvenica. Savez baptističkih crkava u RH.
- Ustav Baptističke crkve u SFR Jugoslaviji*. 1964. Novi Sad. Savez BC U SFRJ.
- Williams, James. 1986. Značaj rukopologanja za službe u Crkvi. *Bogoslovska smotra Vol. 56 No. 1-2: 55-72*